

2018-2019 #1
De Amsterdamse
onderwereld

Colofon

Hoofdredacteur

Simone de Haan

Redactie

Kayleigh Jansen

Maike Past

Shannen Jongmans

Lisa Drost

Özge Yazici

Inhoud

1. Woord vooraf

2. Trial by media in de zaak van Willem Holleeder: lot al bepaald?

3. Bijzondere opsporingsbevoegdheden; het doel heiligt de middelen?

4. Getuigen binnen de Amsterdamse onderwereld

5. Versterkende aanpak ondermijning door verruiming Wet Bibob

6. Stigmatiserende werking van de Top600-aanpak

Het Strafblad

Beste lezer,

Met gepaste trots presenteer ik, namens de Nijmeegse Criminologische en Strafrechtelijke Vereniging Dr. Nico Muller, een nieuwe editie van het Strafblad. Het onderwerp is geheel in lijn met de Dr. Nico Muller-dag, ‘de Amsterdamse onderwereld en de rol van de media in het strafproces’.

Zo leest u over de zogenoemde trial by media in de zaak van Holleeder, de tap-bevoegdheid van de politie, de rol van kroongetuigen in het strafproces, de versterkende aanpak van de ondermijning door verruiming van de Wet Bibob en de stigmatiserende werking van de Top600.

Veel leesplezier!

Simone de Haan
Hoofdredacteur

N. C. S. V.

Dr. Nico

Muller

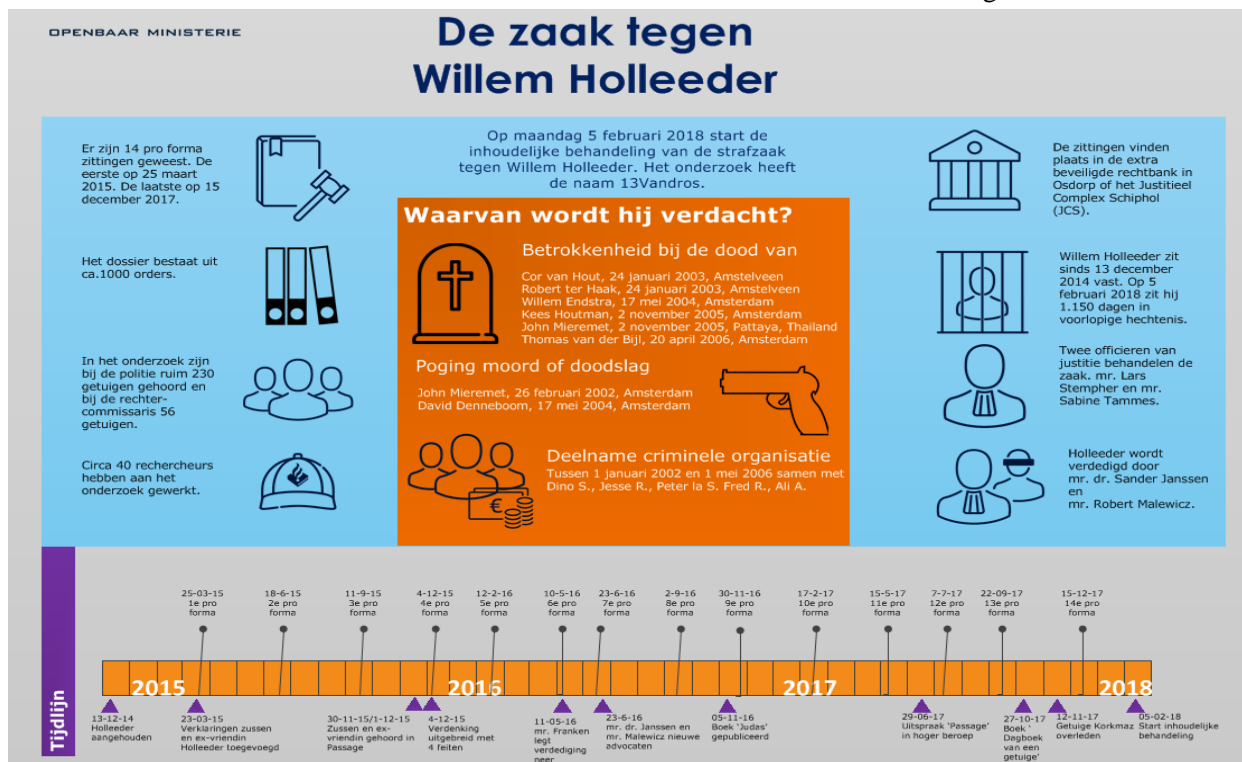
Trial by media in de zaak van Willem Holleeder: lot al bepaald?

Het kan vrijwel niemand zijn ontgaan: Willem Holleeder staat terecht in het monsterproces genaamd Vandros. Op 5 februari dit jaar is het proces begonnen en het zal nog tot op zijn minst tot eind 2018 duren. Holleeder wordt verdacht van betrokkenheid bij de dood van 6 personen, vooral bekenden uit de onderwereld. Hiernaast wordt hij verdacht van poging tot moord en doodslag op John Mieremet en David Denneboom. Als laatste wordt hij verdacht van deelname aan een criminele organisatie.¹ Zie voor meer informatie hierover de figuur. Vanuit het hele land was vanaf dag een brede interesse in dit proces. Voor de Bunker, de zwaarbeveiligde rechtbank in Amsterdam Osdorp, stonden de eerste weken rijen met mensen. De meeste mensen stonden er al sinds een uur of vier 's nachts. Deze interesse vanuit het publiek bleef echter niet oneindig duren: na de verhoren van zussen Astrid en Sonja Holleeder en ex- vriendin Sandra den Hartog

leek de interesse en zin om naar de Bunker te gaan steeds minder te worden. Vanuit de pers bleven enkele journalisten trouw naar – voor zo ver dat mogelijk was – iedere procesdag gaan.

Een eerlijk proces voor Willem Holleeder?

Menig jurist vraagt zich af of Holleeder wel een eerlijk proces krijgt wegens de grote aandacht in zijn zaak. Voor de media is Holleeder namelijk al veroordeeld. Het oordeel van de publieke opinie wordt door alle media-aandacht dusdanig beïnvloed dat het onmogelijk is om dit ooit nog te veranderen, ook in het geval waarin Holleeder vrij zou worden gesproken.² Op 4 februari 2018, één dag voor het begin van het proces, verscheen in het AD een opiniestuk van Yehudi Moszkowicz, waarin hij aangaf grote bedenkingen te hebben of het voor Holleeder nog wel mogelijk was om een eerlijk proces te krijgen.³ In dit stuk meende hij dat Astrid rond het begin van dit proces meerdere mediaoptredens zou hebben gegeven om Holleeder in een kwaad daglicht te zetten.

¹Openbaar ministerie, Zaak Willem Holleeder, Amsterdam: 2018.

² M. Docter, 'Trial by media, schending van een eerlijk proces of niet?', *Sdu*, 13 november 2017.

³ Y. Moszkowicz, 'Eerlijk proces Willem Holleeder is vrijwel onmogelijk', *AD*, 4 februari 2018. Bron afbeelding: 'Zaak Willem Holleeder', www.om.nl/onderwerpen/zaak-willem/, 2018.

Op 3 september 2018, de eerste dag van het proces na de zomerreces begon Holleeder aan de hand van een zelfgeschreven brief over alle negatieve media-aandacht die hij krijgt, dit zou vooral te wijten zijn aan zijn jongste zus Astrid. De aanleiding hiervoor was onder andere het interview dat Astrid in augustus 2018 had gegeven aan The New Yorker.⁴ Hij stelde over dit artikel het volgende: “In dat stuk in de krant zegt ze (Astrid) ook dat ze een spelletje speelt met mijn advocaten en dat ze de opnames van de gesprekken die wij hebben gehad, gemanipuleerd heeft. Ze zit gewoon keihard te liegen net zoals ze dat ook hier in de rechtbank doet.”

Er is mijn inziens in de zaak van Holleeder duidelijk sprake van trial by media. De vraag is wat de rechter met al die media-aandacht zal doen.

Trial by media

“Het zou verkeerd zijn als rechters geleid door de verontwaardiging van de samenleving in een concrete zaak van een persoon zich laten leiden door wat de samenleving daarvan vindt, want dan krijg je onrecht.”⁵ Dit stelt Hella Rottenberg naar aanleiding van het boek *Opwaaiende Toga's* dat zij samen met Jelle van der Meer schreef.⁶ Verdachten hebben op grond van artikel 6 EVRM recht op een eerlijk proces. Wanneer de media zich gaat bemoeien met een rechtszaak, is het de vraag of dit recht nog wel kan worden gewaarborgd. Stijn Franken, eerder advocaat van Volkert van der Graaf en Holleeder, geeft aan dat de media in beginsel een belangrijke functie heeft bij rechtszaken.⁷ Rechtszaken dienen openbaar te zijn, en de media kunnen die openbaarheid vormgeven. De media-aandacht kan echter uit de hand lopen. Hierdoor kan de straf ook juist lager uitvallen, gezien de verdachte al is gestraft met al deze aandacht. Dat er niet per se sprake van strafvermindering hoeft te zijn in een zaak met veel media-aandacht, blijkt uit de uitspraak van het Gerechtshof in de zaak van kickbokser Badr Hari. Zij besliste hierover het volgende: “Het lijdt geen twijfel dat de media-aandacht voor de

onderhavige strafzaak en voor de persoon van de verdachte aanzienlijk en meer dan gemiddeld is geweest. Het hof wil aannemen dat de verdachte deze aandacht als zwaar en belastend heeft ervaren en dat deze nadelig is geweest voor zijn sportieve carrière. De verdachte heeft door het plegen van de bewezenverklarde feiten deze aandacht echter zelf over zich afgeroepen. De verdachte had er, gelet op het feit dat hij al voorafgaande aan dit feit landelijke bekendheid genoot, rekening mee kunnen houden dat het plegen van een ernstig strafbaar feit, (...), de nodige (negatieve) media-aandacht zou genereren. Daarnaast is gebleken dat verdachte ook zelf die media actief heeft benaderd. Het hof ziet hierin dan ook geen aanleiding tot matiging van de op te leggen straf.”⁸

Politieke beïnvloeding van de rechter

Saskia Belleman, rechtbankverslaggeefster op Twitter, is van mening dat ook de politiek een grote rol speelt in het trial by media-probleem. Soms doen zij uitspraken die dusdanig vergaand zijn dat een rechter hier last van kan krijgen bij het beoordelen van een zaak. Een oplossing hiervoor zou zijn het aanpassen van de wetgeving.⁹ Een wetgever zou namelijk geen invloed (mogen) hebben op welke uitspraak een rechter doet, maar wanneer zij het ergens niet mee eens zijn kunnen zij wel de wetgeving, waarop zij wel invloed hebben, aanpassen.

Dat de politiek invloed kan uitoefenen op een uitspraak van de rechterlijke macht, is echt iets van het laatste decennium. Dit blijkt wel uit de zaak van Volkert van der Graaf. Toen in 2002 Ferry Hoogendijk, destijds Kamerlid voor de Lijst Pim Fortuyn, de rechter bekritiseerde omdat hij in het verleden werkzaam was geweest voor VluchtelingenWerk, kwam de gehele juridische wereld in opstand vanwege deze politieke bemoeienis met het werk van de rechter.¹⁰ Toen in mei dit jaar echter bekend werd dat de rechter had besloten dat Volkert van der Graaf zich voortaan niet meer hoefde te

⁴ P.R. Keefe, ‘How a notorious gangster was exposed by his own sister’, *The New Yorker*, 6 augustus 2018.

⁵ ‘Rechtsstaat: trial by media’, *NPO*, 2014.

⁶ J. van der Meer & H. Rottenberg, *Opwaaiende toga's*, 2013.

⁷ ‘Rechtsstaat: trial by media’, *NPO*, 2014.

⁸ Gh Amsterdam 29 oktober 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:4436.

⁹ L. Kapteijns, ‘Jaaroverzicht: mishandeling door 'kopschoppers' is hét Brabantse nieuws van 2013’, *Omroep Brabant*, 30 december 2013.

¹⁰ ‘Politiek en rechtspraak: de mores zijn veranderd’, *Advocatenblad*, 27 februari 2013.

melden bij de reclassering, lieten veel politieke partijen zich hier negatief over uit in de media.¹¹

Tot slot

Het is voor rechters ronduit onmogelijk om al de negatieve berichten die verschijnen te ontwijken. Rechters zijn ook maar mensen, en kunnen evengoed beïnvloed raken door het nieuws dat zij lezen. Het uitgangspunt blijft wel dat zij een uitspraak doen waarbij zij gedurende het proces onpartijdig en onafhankelijk zijn gebleven. Het blijft nu de vraag in hoeverre dit mogelijk is voor rechters die de zaak van Holleeder moeten beoordelen, gezien de excessieve media-aandacht. Rechtbankvoorzitter Frank Wieland heeft Holleeder echter op het hart gedrukt dat de rechtbank zich niet zal laten beïnvloeden door alle negatieve berichten.¹² Voor Holleeder is het te hopen dat dit daadwerkelijk zo zal zijn.

***Geschreven door Kayleigh Jansen,
derdejaars student European Law School.***

¹¹ ‘Politiek worstelt met vonnis Van der Graaf’, *NOS*, 29 mei 2018.

¹² ‘Willem Holleeder boos: 'Mijn zussen nemen de boel in de maling'’, *RTL Nieuws*, 3 september 2018.

Bijzondere opsporingsbevoegdheden: het doel heiligt de middelen?

“De politie-infiltrant is terug van weggeweest”¹³, “AIVD en MIVD tappen elk jaar meer”¹⁴, “Nederland is wereldkampioen telefoontappen”¹⁵; dit zijn een aantal krantenkoppen over het gebruik van bijzondere opsporingsbevoegdheden in Nederland. Nederland is wat betreft de telefoontap een echte koploper en doet daarnaast zeker niet onder voor het gebruik van andere bijzondere opsporingsbevoegdheden. Bijzondere opsporingsbevoegdheden zijn dwangmiddelen. Dat zijn in het kader van de strafvordering aan te wenden bevoegdheden waardoor daadwerkelijk inbreuk wordt gemaakt op rechten en vrijheden van personen.¹⁶ In dit artikel beschrijf ik hoe de bijzondere opsporingsbevoegdheden zich in Nederland hebben ontwikkeld vanaf het eind van de jaren tachtig van de vorige eeuw tot nu.

Waarom bijzondere opsporingsbevoegdheden?

Voor het OM en de politie is het in sommige strafzaken lastig zijn om bewijs te vergaren. In sommige kringen binnen het criminele circuit is het bijvoorbeeld moeilijk om getuigen te vinden. Soms blijft er dan niks anders meer over dan het inzetten van bijzondere opsporingsbevoegdheden. Deze zijn vanaf artikel 126g en verder te vinden in het Wetboek van Strafvordering. Voorbeelden hiervan zijn de telefoontap¹⁷, infiltratie¹⁸, Bron afbeelding: *Politieteam aast op 'Erven Bruinsma'*” <https://leiden.courant.nu/issue/LD/1995-09-29/edition/0/page/1>. observatie¹⁹, pseudokoop²⁰ etc. Deze bijzondere opsporingsbevoegdheden maken een vergaande inbreuk op grondrechten van verdachten. Opsporing moet natuurlijk altijd rechtmatig

verlopen, vooral als het gaat om opsporingsbevoegdheden die een vergaande inbreuk maken op grondrechten. Dit was echter niet altijd het geval.

Het IRT

Aan het eind van de jaren tachtig was de georganiseerde criminaliteit in Nederland flink toegenomen. Om deze vorm van criminaliteit te bestrijden werd het Interregionaal Rechercheteam (IRT) Noord-Holland/Utrecht opgericht. Het IRT focuste zich op het verzamelen van bewijs tegen de top van Georganiseerde criminaliteitsbendes.²¹ Een voorbeeld van zo'n bende is de 'Erven Bruinsma'. Klaas Bruinsma was een bekende drugsbaron, actief in de Amsterdamse onderwereld. Na zijn dood in 1991 werd hij

¹³ S. van Walsum, 'De politie-infiltrant is terug van weggeweest', *Volkskrant*, 12 november 2018.

¹⁴ L. van Lonkhuyzen, 'AIVD en MIVD tappen elk jaar meer', *NRC*, 14 maart 2018.

¹⁵ J. Benjamin, 'Nederland is wereldkampioen telefoontappen', *NRC*, 12 april 2016.

¹⁶ C.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans, Deventer: Wolters Kluwer 2018.

¹⁷ Art. 126m Sv.

¹⁸ Art. 126h Sv.

¹⁹ Art. 126g Sv.

²⁰ Art. 126i Sv.

²¹ Parlementaire enquête opsporingsmethoden, IRT (1994-1996), *parlement.com*.

opgevolgd door een drietal die op hun beurt weer grote hoeveelheden drugs Nederland binnensmokkelde.²² De dood van Bruinsma betekende dus niet het einde van zijn criminele netwerk, omdat zijn opvolgers al klaar stonden.²³

Het verzamelen van bewijs door het IRT gebeurde o.a. door het inzetten van informanten. Het team had de zogenaamde “Delta methode” (verwijzend naar de driekoppige opvolging van Bruinsma) ontwikkeld. De informant integreerde in de criminele organisatie. Als hij voldoende geïntegreerd was, zou er strafrechtelijk ingegrepen worden. Dit omdat toen pas de leiding van de organisatie zou kunnen worden aangepakt. Tijdens het integreren in de criminele organisatie werden enorme hoeveelheden drugs Nederland binnengelaten en vervolgens weer illegaal verhandeld. Dit allemaal onder het gezag van het OM.²⁴

De commissie van Traa

De politiek had gehoord van de praktijken van het IRT en wenste opheldering. Er werd in 1994 onder leiding van Maarten van Traa een parlementaire enquête ingesteld die onderzoek ging doen naar het IRT en diens opsporingsmethoden in het kader van de opsporing van drugscriminaliteit. De uitkomst van het onderzoek van de commissie van Traa was zeer kritisch.

Voorop gebied van de bestrijding van georganiseerde misdaad was veel mis. Hierbij ging het voornamelijk om de grote hoeveelheden drugs die op de markt kwamen, onder gezag van de Nederlandse overheid. Een informant/infiltrant moet om een goed beeld natuurlijk een tijdje meedraaien in de criminele organisatie, maar dat zulke grote hoeveelheden door werden gelaten was zeer slecht te verantwoorden. Een andere uitkomst van het onderzoek was dat vaak gebruik werd gemaakt van bevoegdheden zonder dat daarvoor enige bevoegdheid bestond. Er was geen enkele wettelijke basis voor de opsporing. Dit was in strijd met art. 1 Sv. De opsporingsambtenaren gingen volledig buiten enig wettelijk kader. Er

was sprake van ongecontroleerd handelen en ongecontroleerde gevolgen. De integriteit van OM en de politie was enorm in het geding. Daarnaast bepaalt in Nederland een democratisch gekozen wetgever waar de grens ligt met betrekking tot het maken van een inbreuk op grondrechten en niet de opsporingsambtenaren zelf.²⁵

Invoering wet BOB

Een van de belangrijkste gevolgen van deze enquête is dan ook de invoering van de Wet Bijzondere Opsporingsbevoegdheden (wet BOB) geweest. Hierin zijn bevoegdheden opgenomen die grote inbreuk maken op grondrechten of opsporingsmethoden die een groot risico vormen voor de opsporing. Uit het wetsvoorstel bleken een aantal uitgangspunten. Een van die uitgangspunten was dat de wet een codificatie zou worden van de bijzondere opsporingsmethoden, en dan vooral de opsporingsmethoden die inbreuk maken op grondrechten (m.n. art. 8 EVRM) van de burger en die waardoor de integriteit van de opsporing in het geding kan raken.

Anders dan voor de invoering van de wet BOB moet bij de inzet van deze bevoegdheden uitgebreid verslag worden gedaan. Ook moest de volledige verantwoordelijkheid van het onderzoek bij de OvJ komen te liggen en aan hem werd dan ook de leiding over de opsporing toebedeeld. De werkwijze moet ook te verantwoorden zijn bij een rechter, zodat die eventueel kan toetsen of de opsporing rechtmatig is verlopen²⁶.

20 jaar later

Tegenwoordig worden bijzondere opsporingsbevoegdheden nog steeds heel vaak gebruikt. Of het nu is bij de opsporing van georganiseerde criminaliteit in Amsterdam, of dat het gaat om het verijdelen van een terroristische aanslag: de wet BOB is onmisbaar geworden. De situatie van nu is niet meer te vergelijken met die van de jaren tachtig. De inzet van drones, het gebruik van smartphones en de mogelijkheid tot het hacken van gegevens kenden we toen nog niet. Ook is er sinds de

²² B. van Hout, De jacht op de ‘Erven Bruinsma’, Proshot, p. 7.

²³ Bron afbeelding: *Politieteam aast op ‘Erven Bruinsma’*”. <https://leiden.courant.nu/issue/LD/199-5-09-29/edition/0/page/1>.

²⁴ T. Blom, ‘Opiumwet en drugsbeleid’ (SSR nr. 37) 2015, par. 5.4.2.

²⁵ N. van Buiten, ‘De modernisering van de wet BOB, herinneren we ons de IRT-affaire nog?’, *DD* 2016/10, afl. 3, par 2.

²⁶ N. van Buiten, ‘De modernisering van de wet BOB, herinneren we ons de IRT-affaire nog?’, *DD* 2016/10, afl. 3, par. 3.

IRT-affaire veel veranderd. Er is tegenwoordig een wettelijk kader voor pro actieve opsporing (art. 126gg e.v. Sv). In de grote steden is er zelfs sprake van “predictive policing”. De individuen die daarin gevolgd worden zijn niet zozeer verdachte, maar zijn veelplegers of overlastgevers.²⁷ Het OM lijkt sinds de IRT-affaire steeds eerder aan opsporing te beginnen.

Tot slot

De komst van de wet BOB moest er wel komen om de integriteit van het OM en de politie nog enigszins te handhaven. Het is in een rechtsstaat als Nederland onacceptabel dat zulke opsporing plaatsvond zonder enige wettige basis, vooral omdat het om dwangmiddelen gaat die een vergaande inbreuk maken op grondrechten. De wet BOB is enorm uitgebreid. Je kunt het zo gek niet verzinnen of het staat er wel in. En anders wordt het er wel in gelezen. Het doel heiligt de middelen, toch?

*Geschreven door Maaike Past,
tweedejaars bachelorstudent Nederlands
Recht*

²⁷ Y. Buruma. ‘Wat de geschiedenis leert: 20 jaar na ‘Van Traa’’, *NJB* 2015/1848, afl. 37.

Getuigen binnen de Amsterdamse onderwereld

Een getuige verschaft justitiële autoriteiten belangrijke informatie in verschillende fasen van de strafrechtspleging. Dit kan in het kader van aangifte, verhoor bij de opsporingsambtenaar of bij de rechter-commissaris (hierna: R-C) of in een verklaring ter terechtzitting tegenover de rechter. Het belang van getuigen in strafzaken is onmiskenbaar. Getuigen kunnen een grote bijdrage leveren met betrekking tot de waarheidsvinding, en zo de kwaliteit van het strafproces bevorderen. Denk bijvoorbeeld aan de kroongetuigen Peter de la Serpe en Fred Ros, die een belangrijke bijdrage aan het proces tegen Willem Holleeder leveren, hierover later meer. In dit artikel zullen we de soorten getuigen die we in het Nederlandse strafrecht kennen nader beschrijven en wordt een koppeling gemaakt naar de Amsterdamse onderwereld.

Getuigen

Er bestaan verschillende soorten getuigen. De eerste is de ‘normale’ getuige. Bij deze getuige vraagt de R-C of de rechtbank bij het verhoor

van de getuige naar zijn persoonsgegevens. Dit zijn de naam, voornamen, geboortedatum, geboorteplaats en het BRP-adres en verblijfsadres. Op grond van artikel 190 lid 2 of artikel 290 Sv vraag de rechter vervolgens naar het beroep en zijn bloed- of aanverwantschap met de verdachte. Dit wordt gevraagd om een eventueel toekomstend verschoningsrecht vast te stellen. Ook kunnen deze gegevens inzicht verschaffen over de betrouwbaarheid of kwaliteit van de getuigenverklaring.²⁸

Anonieme getuigen

Naast de ‘normale’ getuige bestaan anonieme getuigen. Zie voorafgaand ter verduidelijking het overzicht onderaan deze pagina.²⁹

Hetgeen over de ‘normale’ getuige is uiteengezet hierboven geldt niet voor de anonieme getuigen. Bedreigde en afgeschermd getuigen worden alleen gehoord bij de R-C. De getuige kan in vergaande mate afgeschermd worden en zijn identiteit kan verborgen gehouden worden. De betrouwbaarheid van anonieme getuigen is veel lastiger te beoordelen dan die van de ‘normale’ getuigen.

Soort anonieme getuige	Omschrijving
Beperkt anonieme getuige	Verschijnt (soms in een andere ruimte of onherkenbaar) ter terechtzitting. Hij hoeft bepaalde vragen niet te beantwoorden i.v.m. beperkingen of overlast voor de uitoefening van zijn beroep.
Bedreigde getuige	De R-C bepaalt of een getuige een bedreigde getuige is. Deze getuige wordt niet gehoord ter terechtzitting maar uitsluitend in een gesloten ruimte door de R-C.
Afgeschermd getuige	De reden van afscherming is vaak terrorismebestrijding. Deze getuige kan gehoord worden naar aanleiding van AIVD-informatie. De verdediging is in beginsel niet aanwezig bij het verhoor van deze getuige.

²⁸ Corstens, *het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2018 p. 141.

²⁹ Cnossen & Jol, *Boom Basics, Strafrecht*, Deventer: Boom Juridische uitgevers 2018 p. 207.

Beperkt anonieme getuige (Art. 190 Sv)

Deze worden onderscheiden van de (geheel) anonieme getuigen. De verklaringen van de beperkt anonieme getuigen vallen onder hetzelfde regiem als die van normale getuigen.

Beperkt anonieme getuigen zijn:

- a) Op de zitting gehoorde getuigen waarvan al wel gegevens bekend zijn, maar niet op zitting openbaar worden gemaakt;
- b) Getuigen waarvan de RC oordeelt dat krachtens artikel 190 lid 3 Sv het vaststellen van de identiteit achterwege blijft omdat het vermoeden bestaat dat de getuige in verband met het afleggen van de verklaring overlast zal ondervinden of in uitoefening beroep zal worden belemmerd;
- c) Getuigen die door opsporingsambtenaren zijn gehoord en van wie de persoonsgegevens niet (volledig) vermeld zijn, maar die zodanig geïndividualiseerd zijn dat ze, indien gewenst, door de R-C of ter zitting gehoord kunnen worden.

De verdediging heeft in beginsel voldoende mogelijkheden om de verklaringen door de rechter zelf op waarde te laten toetsen. De verklaring moet wel door de rechter gemotiveerd worden, aldus artikel 360 Sv.³⁰

Bedreigde getuige (Art. 226a Sv)

De bedreigde getuige is een getuige die:

- a) Zich met het oog om een door hem af te leggen verklaring zo bedreigd kan achten dat aangenomen moet worden dat hij voor zijn leven, veiligheid, gezondheid of ontwrichting van zijn gezinsleven of sociaaleconomisch bestaan moet vrezen en,
- b) Om die reden heeft te kennen gegeven dat dit de reden is dat hij geen verklaring wil afleggen.

De getuige zal dit via de politie of het OM laten weten en niet zelf spontaan naar voren brengen. De R-C moet, nadat deze de verdediging gehoord heeft, vaststellen of deze bedreigende situatie zich daadwerkelijk voordoet. Dit doet hij op grond van artikel 226a lid 1 en lid 2 Sv.

Deze beslissing moet worden gemotiveerd. Alle betrokkenen kunnen beroep indienen bij de raadkamer krachtens artikel 226b lid 2 Sv. Indien de getuige daadwerkelijk de status van bedreigde getuige krijgt mag het gevraagde verhoor van hem alleen door de R-C worden afgenomen zodat de identiteit van de bedreigde getuige verborgen blijft.

De R-C mag beletten dat bepaalde vragen door deze getuige worden beantwoord. De R-C zal dit doen wanneer anders de anonimiteit van de getuige in gevaar zou kunnen komen. Ook kan de R-C de antwoorden op bepaalde vragen geheim houden krachtens artikel 226d lid 3 Sv. Het Wetboek van Strafvordering draagt het aan de R-C op om de betrouwbaarheid van de getuige te onderzoeken tijdens het verhoor.³¹

Afgeschermd getuige (Art. 226m Sv)

Het is ook mogelijk dat getuigen afgeschermd worden. In het bijzonder gebeurt dit wanneer er rapporten van de Algemene Inlichtingen- Veiligheidsdienst overgelegd zijn en bij de rechter of verdediging de behoefte bestaat om die te toetsen. Het wetboek sluit het verhoor op naam niet uit, maar handhaving van de anonimiteit van de getuige is wel de regel. Het belang van de staatsveiligheid is doorslaggevend voor de anonimiteit. Ook een zwaarwegend belang van de getuige zelf kan krachtens artikel 226n lid 1 Sv aanleiding voor anonimiteit zijn.

De procedure voor afgeschermd getuigen is vrijwel gelijk als die voor bedreigde getuigen. Als het gaat om afgeschermd getuigen heeft de R-C te Rotterdam op dit terrein een monopolie. Hij onderzoekt de betrouwbaarheid van de getuige en de door de getuige afgelegde verklaring. Dit is verankerd in artikel 226q Rv. Een wat opmerkelijk vereiste in het kader van de afschermd getuige is dat de R-C het proces verbaal met het afgenomen verhoor alleen aan de verdachte en diens raadsman mag verstrekken indien de getuige en officier van justitie hiervoor toestemming geven, aldus artikel 226p lid 3 Sv. Dit toestemmingsvereiste geldt ook indien het proces verbaal met het verhoor bij de processtukken gevoegd dient te worden, zie hiervoor artikel 226s lid 1 Sv.

³⁰ Corstens, *het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 714.

³¹ Van der Meij, in *T&C Strafvordering, commentaar op artikel 226a Sv* (online in Rechtsorde, laatst bijgewerkt 1 juli 2018).

Kroongetuigen

Naast de bovengenoemde getuigen ontbreekt nog een belangrijke getuigenvariant. Als we het over de Amsterdamse onderwereld hebben kan de kroongetuige namelijk niet ontbreken. De letterlijke vertaling van de kroongetuige is de belangrijkste getuige in een strafzaak. Het gaat dus om de voornaamste getuige in een strafzaak of een getuige die zelf verdachte is of reeds is veroordeeld. Als we de wet nader bekijken zien we dat een onderscheid wordt gemaakt tussen:

- Toezeggingen aan getuigen die tevens verdachte zijn (artikel 226g Sv e.v.), en;
- Toezeggingen aan getuigen die reeds veroordeeld zijn (artikel 226k Sv).

Artikel 226g Sv biedt het OM de gelegenheid om onder bepaalde voorwaarden een afspraak te maken met een verdachte. In ruil voor het afleggen van een getuigenverklaring jegens een medeverdachte krijgt de huidige verdachte strafvermindering voor zijn aandeel in het strafbare feit. Een ander soort beloning kan zijn dat de anonimiteit van de getuige gegarandeerd wordt. Dit kan van toepassing zijn als het leven van de getuige in gevaar kan komen wanneer hij of zij in de publiciteit komt. De afspraak heeft slechts betrekking op het afleggen van een getuigenverklaring in het kader van een opsporingsonderzoek naar misdrijven, waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten en die gepleegd zijn in georganiseerd verband en gezien hun aard of de samenhang met andere door verdachte begane misdrijven een ernstige inbreuk op de rechtsorde opleveren. Of naar misdrijven waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld.³²

Indien de officier van justitie (hierna: OvJ) voornemens is een afspraak te maken met een verdachte moet op grond van artikel 226g lid 1 Sv de R-C in kennis worden gesteld en stelt de OvJ de relevante stukken aan de R-C ter hand. De R-C toetst de bedoelde afspraken op rechtmatigheid (artikel 226g lid 3 Sv).

In artikel 226k Sv wordt de procedure in de zin van de artikelen 226g-226j Sv van

overeenkomstige toepassing verklaard op het geval waarin de OvJ voornemens is een afspraak te maken met een getuige die zelf al veroordeeld is. De OvJ kan in ruil voor een getuigenverklaring de veroordeelde de toezegging doen dat hij bij een latere indiening tot een verzoek tot gratie, een positief advies zal uitbrengen tot vermindering van de straf met ten hoogste de helft van het aantal jaren waarvoor hij is veroordeeld.³³

Een groot en belangrijk bezwaar tegen het gebruik van een kroongetuige in het strafproces is dat ze mogelijk onbetrouwbaar zijn. De kroongetuige is zelf immers een (mogelijke) misdadiger die op deze manier graag zijn straf geheel of gedeeltelijk ontlopen kan. Het wordt in principe dan ook alleen toegelaten om gebruik te maken van een kroongetuige indien er sprake is van ‘klaarblijkelijke onmogelijkheid om een misdrijf op een andere manier op te lossen’. In de praktijk wordt altijd zorgvuldig getoetst of aan dit criterium wordt voldaan voordat besloten wordt om een getuige als kroongetuige te gebruiken.³⁴

De Amsterdamse onderwereld

Nabil B.

Het OM heeft met Nabil B (de in september 2018 opgepakte verdachte bij betrokkenheid op de vergismoord op Hakim C.) een deal gesloten. Nabil B gaat fungeren als kroongetuige in het proces over de zogenoemde Moco-oorlog. Dit is een drugsoorlog in de Amsterdamse onderwereld waarbij voornamelijk Antilliaanse en Marokkaanse mannen betrokken zijn. Nabil B heeft zichzelf bij de politie gemeld omdat hij zich bedreigt voelt en in gewetensnood is gekomen. Hij heeft over zichzelf, andere betrokkenen en zijn opdrachtgevers bij de moord, verklaringen gegeven.³⁵

De la Serpe en Ros

Peter de la Serpe en Fred Ros zijn kroongetuigen in het proces tegen Willem Holleeder. Beide kroongetuigen hebben in ruil voor strafvermindering deals met justitie

³² Crijns, in *T&C Strafvordering, commentaar op artikel 226g Sv* (online in Rechtsorde, laatst bijgewerkt 10 oktober 2018).

³³ Crijns, in *T&C Strafvordering, commentaar op artikel 226k Sv* (online in Rechtsorde, laatst bijgewerkt 10 oktober 2018).

³⁴ Noorland Juristen, ‘Kroongetuige’, Noorland Juristen 28 november 2018.

³⁵ P. Vugts, ‘Kroongetuige Nabil B. voor het eerst verhoord in moordzaak, AD 8 oktober 2018.

gesloten in het liquidatieproces Passage. Mede door de getuigenissen van deze kroongetuigen kregen vorig jaar huurmoordenaar Jesse R. en Dino Soerel levenslange gevangenisstraffen.

Het Hof heeft vastgesteld dat Soerel en Holleeder samen in 2005 de moord op Kees Houtman beraamd hebben en er waren ook aanwijzingen dat Holleeder betrokken was bij de moord op Thomas van der Bijl in 2006.

De la Serpe heeft bekend dat hij samen met Jesse R. de moord op Houtman heeft gepleegd. Hij heeft Soerel en Holleeder als opdrachtgevers aangewezen. Fred Ros werd veroordeeld voor het organiseren van een liquidatie op Van der Bijl. Hij gaf aan dat de opdracht van Soerel kwam.³⁶

Naar aanleiding van de liquidatie op een familielid van Nabil B. is veel kritiek ontstaan op de inzet van kroongetuigen binnen het Nederlandse strafprocesrecht. Maar volgens de minister kan de inzet van kroongetuigen een 'doorslaggevende bijdrage leveren' in de strijd tegen zware georganiseerde misdaad.

***Geschreven door Lisa Drost en Shannen Jongmans,
masterstudenten Strafrecht.***

³⁶ S. Kluivers, 'Kroongetuige Fred Ros spreekt over Willem Holleeder', De Telegraaf 12 oktober 2018.

Versterkende aanpak ondermijning door verruiming Wet Bibob

Tijdens de inhuldiging van Femke Halsema als burgemeester van Amsterdam stelt waarnemend burgemeester Jozias van Aarsten het volgende: "Mevrouw de aanstaande burgemeester, wethouders, leden van de Raad, ik vraag u dringend: Laat de gevoeligheid varen. Stop de ondermijning. Daar zullen extra middelen en extra mankracht bij de politie voor nodig zijn". "De stad is groter dan welke partij, of welke groep, of welke fractie dan ook. Niemand is groter dan de stad", zo besloot Van Aartsen.³⁷

***De infiltratie van de onderwereld
in de bovenwereld kan grote
schade toebrengen***

Mensen in het criminele circuit gebruiken steeds meer de legale structuren van de samenleving voor hun criminele praktijken zoals het witwassen van zwart geld via underground bankiers en het bedreigen of afpersen van bestuurders en ambtenaren. Deze infiltratie van de onderwereld in de bovenwereld kan grote schade toebrengen aan de samenleving en kan ervoor zorgen dat het vertrouwen in de regulerende en handhavende overheid afneemt. Daarom is er de afgelopen jaren door politici, media en onderzoekers in toenemende mate aandacht voor het fenomeen; ondermijning.

Het begrip ondermijning gaat volgens het merendeel in de literatuur hand in hand met de georganiseerde criminaliteit.

Regeerakkoord

In het regeerakkoord van 2017 is de aanpak van ondermijning vastgesteld. De wet dient volgens het regeerakkoord 'geconstateerde juridische knelpunten in de huidige aanpak van georganiseerde criminaliteit en ondermijnende criminaliteit oplossen'.³⁸ Dit wordt nader uitgelegd in de 'actie-agenda aanpak ondermijning' van februari 2018 waarin Minister van Justitie en Veiligheid (J&V) stelt: 'De 'Ondermijningswet' is een verzamelnaam voor meerdere wetsvoorstellen (reeds lopend en nieuw), die gemeen hebben dat zij geheel of mede tot doel hebben de aanpak van ondermijnende criminaliteit te versterken'.³⁹ Een van de wetsvoorstellen betreft de verruiming van de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (hierna: wet Bibob). In het kader van dit stuk zal ik mij beperken tot de verruimde bevoegdheden van de handhavende macht (in het bijzonder de burgemeester) tot aanpak van ondermijning.

Wet Bibob

In de brief van het ministerie van justitie op 16 februari 2018 wordt verzocht om verruiming van de wet Bibob. De huidige wet Bibob maakt het mogelijk vergunningen, subsidies en aanbestedingen te weigeren of in te trekken 'indien ernstig gevaar bestaat dat de beschikking mede zal worden gebruikt om uit strafbare feiten verkregen of te verkrijgen, op geld waardeerbare wijze voordelen te benutten, of strafbare feiten te plegen' (artikel 3 lid 1).

³⁷ 'Burgemeester Halsema ziet aanpak ondermijning en verbintenis als prioriteit', Nu.nl 12 juli 2018, nu.nl; bron afbeelding: www.parool.nl.

³⁸ Regeerakkoord, Vertrouwen in de toekomst, 10 oktober 2017, p. 4.

³⁹ *Kamerstukken II* 2017/18, 29911, nr. 180, p. 2.

Aan bestuursorganen is een screeningsbevoegdheid toegekend om de bonafiditeit of de integriteit van vergunningsaanvragers of opdrachtnemers te beoordelen. De bestuursorganen verrichten deze screening niet zelf. Hiervoor is een centraal bureau Bibob (het 'Bureau Bibob') opgericht, dat op verzoek van bestuursorganen onderzoek doet en advies uitbrengt omtrent de mate van 'ernstig gevaar'. Daarbij kan het bureau informatie uit diverse open en gesloten informatiebronnen combineren. De gesloten bronnen zijn onder andere de registers van politie, justitie en belastingdienst. Op basis van het advies neemt het bestuursorgaan een besluit om de betreffende beschikking al dan niet te verlenen of in te trekken.

Ook kan de wet Bibob rekening houden met de weigeringsgronden in onder andere de Opiumwet, de Drank- en Horecawet, de Wet goederenvervoer over de weg, de Wet personenvervoer, de Woningwet en de Wet Milieubeheer. Tevens wordt voorzien in de mogelijkheid dat de Bibob-weigeringsgrond wordt toegepast met betrekking tot bepaalde inrichtingen die onder gemeentelijke verordeningen vallen, zoals de exploitatievergunningen voor coffeeshops en seksinrichtingen. Verder is het mogelijk in een subsidieregeling de Bibob-weigeringsgrond op te nemen. Ten slotte maakt de Wet Bibob het mogelijk het aanbestedingsrecht te gebruiken voor het weren van criminelen uit aan te besteden projecten.

Verruiming wet Bibob

In artikel 45 wet Bibob is een evaluatie mogelijkheid opgenomen naar de doeltreffendheid en de effecten van de wet in de praktijk. De evaluatie heeft drie jaar na inwerkingtreding van de wet plaatsgevonden. Uit de evaluatie is naar voren gekomen dat met name de grote steden behoefte hebben aan uitbreiding van de wet naar andere sectoren. Ook werd hierin vastgesteld dat met betrekking

tot de uitvoering van de wet Bibob een reeks verbeteringen noodzakelijk is, zoals verbetering van de rechtspositie van betrokkenen, verbetering van de informatiepositie van het bestuur en de verlenging van de adviestermijn voor het Bureau Bibob.⁴⁰

Op grond van de uitkomsten van de evaluatie is ten eerste het toepassingsbereik van deze wet verruimd. De wet Bibob is sindsdien van toepassing op een groot aantal ondernemingen en activiteiten. Het Bibob-onderzoek wordt uitgebreid naar alle overheidsopdrachten en beperkt zich niet langer tot de sectoren bouw, ICT en milieu.⁴¹ Een andere wijziging betreft de verlenging van de adviestermijn voor het Bureau Bibob. Op dit moment bedraagt de adviestermijn vier weken met een verlengingsmogelijkheid van nog eens vier weken. In de praktijk is echter gebleken dat de eerste termijn van vier weken vaak niet haalbaar is. Daarom is voorgesteld dat de gewone termijn acht weken zal omvatten, met een verlengingsmogelijkheid van vier weken. Een kanttekening is hierbij dat voor ondernemingen die onderworpen worden aan een onderzoek van het Bureau Bibob mogelijk een vertraging van vier weken oplevert inzake hun vergunningverlening.⁴²

Ten derde voorziet het wetsvoorstel in een verbetering van de informatiepositie van het bestuur en de rechtspersonen met een overheidstaak, teneinde toepassing van de Wet Bibob makkelijker te maken. Voorheen konden bestuursorganen Bibob-adviezen enkel doorgeven aan directbetrokkenen. Hiermee wordt bedoeld op de aanvrager, de subsidieontvanger, de vergunninghouder en de partij aan wie de overheidsopdracht is vergund.⁴³ Het wetsvoorstel beoogt een uitbreiding van de verstrekingsbevoegdheid van informatie aan de lokale driehoek⁴⁴, de Regionale informatie en expertisecentra ('RIEC's) en andere bestuursorganen waarmee

⁴⁰ *Kamerstukken II* 2015/16, 31109, nr. 18, p. 1-9.

⁴¹ Huidige wet: Art. 5 lid 2 jo 3 wet Bibob.

⁴² H.J. Breeman & S.J.P. Dijkstra, 'Het wetsvoorstel tot wijziging van de wet BIBOB; enkele kanttekeningen en gevolgen voor de vastgoedpraktijk', *BR* 2011/96.

⁴³ *Idem*.

⁴⁴ De driehoek van een bepaald gebied is het overlegorgaan tussen de vertegenwoordigers van de politie, het Openbaar Ministerie en de lokale overheid in Nederland.

in regionaal verband wordt samengewerkt.⁴⁵ Opmerking verdient de Memorie van Toelichting, waarin wordt bepaald dat het advies aan de leden van de lokale driehoek alleen wordt gegeven voor zover dit noodzakelijk is voor het adviseren van de burgemeester over de motivering van het te nemen besluit c.q. het wegen en interpreteren van de gegevens.⁴⁶ Dat betekent dat de gegevens in beginsel niet voor de eigen taken en bevoegdheden van de Officier van Justitie of het hoofd van de politie mogen worden gebruikt. Een uitzondering hierop is gegeven voor het opstarten van een strafrechtelijk onderzoek. Het ministerie van Justitie en Veiligheid is van mening dat de uitbreiding van de verstrekingsbevoegdheid bij zal dragen aan de ontvlechting van de onderwereld met de bovenwereld.⁴⁷

Ten slotte kunnen overheden straks justitiële gegevens opvragen bij hun onderzoek naar de zakelijke omgeving van een bedrijf of persoon.⁴⁸ Er kan gedacht worden aan de degene die de aanvrager van een vergunning veel geld leent. Binnen de huidige omvang van de wet Bibob kunnen aan overheden enkel justitiële gegevens worden verstrekt over de aanvrager zelf en niet over zijn zakelijke relaties. Een neveneffect kan bijvoorbeeld zijn dat bestuursorganen en rechtspersonen met een overheidstaak met gebruikmaking van deze gegevens op basis van een eigen buitenwettelijke integriteitbeoordeling een voor de betrokkene negatieve beslissing nemen, zonder het Bureau Bibob in te schakelen.⁴⁹

Slot

Ondermijning, oftewel de infiltratie van de onderwereld in de bovenwereld kan grote schade toebrengen aan de samenleving en kan ervoor zorgen dat het vertrouwen in de regulerende en handhavende overheid afneemt. De Wet Bibob heeft dan ook tot doel het openbaar bestuur te beschermen tegen het

gebruik om criminele activiteiten te faciliteren via het verlenen van een vergunning of een subsidie of het gunnen van een overheidsopdracht.

Voor grote steden, zoals Amsterdam, is de huidige wet Bibob ontoereikend zoals bleek uit het evaluatierapport. Daarnaast is uit het rapport gebleken dat verbeteringen inzake het kader van de rechtspositie van de betrokkenen, verbetering van de informatiepositie van het bestuur en de verlenging van de adviestermijn voor het landelijk bureau Bibob noodzakelijk zijn. Het voorstel is op dit moment ter advies naar de Raad van State. Mijns inziens zal deze verruiming van de wet Bibob ervoor kunnen zorgen dat bestuursorganen werkelijk tot de kern van een criminele organisatie kunnen treden door de verruiming van de bevoegdheden van bestuursorganen en daarnaast de uitbreiding van de informatiepositie van het bestuur. Op deze manier denk ik dat de overheden zich beter tegen de georganiseerde criminaliteit kunnen weren.

***Geschreven door Özge Yazici,
masterstudent Burgerlijk Recht.***

⁴⁵ H.J. Breeman & S.J.P. Dijkstra, 'Het wetsvoorstel tot wijziging van de wet BIBOB; enkele kanttekeningen en gevolgen voor de vastgoedpraktijk', *BR* 2011/96.

⁴⁶ *Kamerstukken II* 2010/11, 32676, nr. 3, p. 11.

⁴⁷ *Kamerstukken II* 2017/18, 29911, nr. 211, p. 1.

⁴⁸ Artikel 7a wetsvoorstel wet Bibob.

⁴⁹ H.J. Breeman & S.J.P. Dijkstra, 'Het wetsvoorstel tot wijziging van de wet BIBOB; enkele kanttekeningen en gevolgen voor de vastgoedpraktijk', *BR* 2011/96.

Stigmatiserende werking van de Top600-aanpak

Top 600-aanpak

De Amsterdamse politie merkt het gebruik van vuurwapens aan als een steeds urgenter probleem voor de komende jaren. Om de stad Amsterdam veiliger te maken, worden sinds 2012, plegers van ‘High-Impact crimes’ (HIC)⁵⁰ aangepakt. Deze aanpak wordt de Top600-aanpak genoemd. “De daders van HIC moeten van de straat en uit de criminaliteit.”⁵¹ De personen op deze lijst zijn geselecteerd op basis van criteria van de politie en het Openbaar Ministerie.⁵² De aanpak kent drie hoofdlijnen. Ten eerste de vermindering van de HIC-recidive door snel, streng en consequent te straffen en slim gebruik te maken van de combinatie van straf en zorg. De tweede pijler vormt het verbeteren van het toekomstperspectief door het uitgebreid screenen van aangehouden of veroordeelde daders. Als laatste staat het voorkomen van instroom van broertjes en zusjes centraal. Gezinnen van de (potentiële) veelplegers worden bezocht door het Preventief Interventie Team (PIT) om snel in te grijpen zodat voorkomen kan worden dat gezinsleden ook in de criminaliteit belanden.

Criminoloog R. El Hessaini schreef in de conclusie van zijn onderzoek over de werking van de Top600-aanpak het volgende: “Natuurlijk is het de (ingewikkelde) taak van de overheid om de samenleving zo veilig mogelijk te maken, maar door grote groepen jongeren te labelen, kan de aanpak van criminaliteit op den duur een averechtse werking hebben.

“De burgemeester creëert de criminelen zelf”

Op deze wijze voorkomt de burgemeester niet dat jongeren crimineel worden, maar creëert hij de criminelen zelf.”⁵³ Deze uitspraak is op zichzelf interessant omdat het de vraag opwerpt hoe de burgemeester – of meer in het algemeen, het bestuur – criminelen kan “creëren”. Criminologen denken bij het woord ‘labelen’ al snel aan de labelingtheorie ofwel etiketteringstheorie.

Etiketteringstheorie

Verschillende criminologen trachten de (georganiseerde) criminaliteit te verklaren, onder meer aan de hand van een aantal sociologische theorieën. Eén van deze theorieën behelst de sociale reactie benadering. De etiketteringstheorie vormt hiervan een uitwerking. De grondlegger van deze theorie, criminoloog H. Becker, veronderstelt dat juist het etiketten plakken leidt tot verdere criminaliteit. Indien iemand eenmaal is bestempeld als misdadiger kan dit leiden tot meer criminele gedragingen.⁵⁴ De theorie wordt niet zozeer gezien als een verklaring van criminaliteit, maar meer als een reactie op het crimineel handelen en de gevolgen van deze reacties.

⁵⁰ Onder High Impact Crimes worden overvallen, straatroven, woninginbraken, geweldsdelicten en moord en doodslag verstaan. Zie ook Rijksoverheid, ‘Gerichte aanpak High Impact Crimes leidt tot daling recidive’, 14 maart 2018.

⁵¹ I. Weijers, ‘De Amsterdamse Top600-aanpak vraagt om bijsturing’, *NJB* 2018/1878.

⁵² Zie voor de criteria: Gemeente Amsterdam, ‘Top600’, amsterdam.nl. Personen die op de Top600-lijst voorkomen voldoen aan een aantal criteria. Zo zijn zij de afgelopen vijf jaar aangehouden als verdachte voor een high-impact delict, de laatste twee jaar verdachte geweest van een misdrijf, de laatste vijf jaar voorgeleid aan een

R-C en de laatste vijf jaar minimaal drie keer in aanraking gekomen met het OM en veroordeeld tot een straf. Jeugdige plegers komen op de lijst als ze de laatste vijf jaren minimaal twee keer met het OM in aanraking zijn gekomen en zijn veroordeeld tot een straf. Bij een veroordeling voor een high-impact delict kan het ook na de eerste veroordeling.

⁵³ R. El Hessaini, ‘Self fulfilling prophecy: hoe de overheid criminelen creëert’, *Strafblad* 2016/2.

⁵⁴ H.S. Becker, *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*, New York: The Free Press 1963.

In navolging op het gedachtegoed van H. Becker, maakt criminoloog E. Lemert een onderscheid tussen primaire en secundaire deviantie of ongewenst gedrag.⁵⁵ Er is sprake van primaire deviantie op het moment dat het afwijkend gedrag geen belangrijk onderdeel van het zelfbeeld van de persoon in kwestie uitmaakt. Aanvankelijk gaan mensen slechts af en toe over tot afwijkend handelen, of zoeken zij sporadisch ‘het avontuur’ op. Van secundaire deviantie spreekt Lemert zodra het overtreden van regels zijn incidentele karakter verliest. Het zelfbeeld van diegene op wie een etiket is geplakt, verandert nu doordat het regelmatig overtreden van een regel een geaccepteerde gedraging is. De oorzaak moet gezocht worden in de ‘sociale reactie’ op het afwijkende gedrag. Bepaalde overtredingen worden namelijk door anderen in de samenleving gesignaleerd en aangewezen als ‘afwijkend gedrag’. Daarmee wordt de persoon die deze overtreding begaat bestempeld als een bepaald soort persoon. Er wordt, met andere woorden, een zeker label op hem of haar van toepassing verklaard waaraan een (negatief) stereotype is verbonden. Dit stereotype heeft niet slechts betrekking op bepaalde aspecten van die persoon, maar strekt zich uit over de persoon als geheel (een dief is bijvoorbeeld als vader ook onbetrouwbaar).⁵⁶

Het gevaar van selffulfilling prophecy

Het gevolg van het ‘etiketten plakken’ is dat de persoon in kwestie zich gaat gedragen naar zijn etiket. Dit komt omdat de persoon op den duur gaat geloven in zijn etiket. De selffulfilling prophecy – of ook wel Thomas-theorema genoemd – veronderstelt dat de indrukken werkelijkheid worden; wanneer men gelooft ‘iets’ te zijn, wordt men ‘dit’ ook. Op deze manier belandt de persoon in een vicieuze cirkel

waardoor de etiketten verharderen. Dit gedachtegoed wordt vaak onderbouwd met de onderzoeksresultaten met betrekking tot recidive gevaar van veroordeelde criminelen die een gevangenisstraf hebben ondergaan. Zo rapporteert het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) dat tien procent van de criminelen die zijn veroordeeld tot een gevangenisstraf binnen een jaar, en vijftig procent binnen acht jaar recidiveert.⁵⁷ Het gevaar bestaat dat een groot aantal mensen onterecht op de Top600-lijst komt te staan. Dit is niet alleen maar een verspilling van tijd en geld, maar kan als ongewenst neveneffect hebben dat zij zich als een “Top600-crimineel” gaan gedragen. De persoon in kwestie gaat zich – volgens de selffulfilling prophecy – gedragen naar het stigma.⁵⁸

Slot

Hoewel politie en justitie erg te spreken zijn over de Top600-aanpak, zijn de jongeren zelf niet altijd tevreden. Zij voelen zich gestigmatiseerd, aangetast in hun privacy en hebben helemaal niet het gevoel dat ze een nieuw – niet crimineel – leven kunnen opbouwen.⁵⁹

Wanneer men de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) raadpleegt, waaruit blijkt dat in 2017 in Amsterdam, 86 585

⁵⁵ W. van der Wagen, *De andere ‘anderen’ – Een exploratieve studie naar processen van labelling van, door en tussen hackers*, Den Haag: Boom Juridisch 2016; Zie voor het oorspronkelijke onderzoek: E. Lemert, *Human Deviance, Social Problems and Social Control*, Englewood Clifff: Prentice Hall 1967.

⁵⁶ J.J. van Hoof, ‘Symbolisch interaktionisme: Een overzicht en een poging tot evaluatie’, Rijksuniversiteit Groningen 1993.

⁵⁷ WODC, *Criminaliteit en handhaving: Over slachtoffers, daders en strafrecht*, Sdu: Den Haag 1996.

⁵⁸ R. El Hessaini, ‘Self fulfilling prophecy: hoe de overheid criminelen creëert’, *Strafblad* 2016/2.

⁵⁹ H. van Rijsingen, ‘Top 600 veelplegers: hoe succesvol is de aanpak?’, *EenVandaag* 7 mei 2013, eenvandaag.avotros.nl; zie voor de meest recente onderzoeksresultaten Gemeente Amsterdam, ‘Effectmonitor Top600’, 1 februari 2017.

misdrijven zijn gepleegd, en dit vergelijkt met de 562 personen die op 1 februari 2017 op de Top600 lijst stonden⁶⁰, kan men mijns inziens concluderen dat de uitspraak dat ‘de burgemeester criminelen creëert’ niet op feiten is gebaseerd. Daarbij gaat het CBS enkel uit van de geregistreerde criminaliteit. Het probleem van het ‘dark number’⁶¹ is dat lang niet elk strafbaar feit bekend is en dus geregistreerd wordt.⁶² Deze aanname wordt versterkt door het meest aangehaalde kritiekpunt op de etiketteringstheorie, namelijk dat er reeds crimineel of deviant gedrag bestaat alvorens men op de Top600 lijst terecht komt.

Ten slot de opmerking dat de politie in Amsterdam merkt dat de georganiseerde criminaliteit steeds vaker wordt gepleegd door personen die niet eerder in aanraking zijn geweest met politie en/of justitie, en om die reden ook niet op de Top600 lijst voorkomen. Volgens de politiechef begint de criminele carrière van deze ‘nieuwe’ jongens niet meer met een inbraak of een overval, maar worden zij al snel ingezet als transporteur van drugs en schieten zij het volgende moment iemand dood.⁶³ Toch blijft de politiechef geloven in het beleid van de Top600, maar wellicht dienen nieuwe criteria vastgesteld te worden op grond waarvan de ‘nieuwe’ jongens wél geselecteerd worden voor een plekje op de lijst.

***Geschreven door Simone de Haan,
masterstudent Strafrecht.***

⁶⁰ Gemeente Amsterdam, ‘Effectmonitor Top600’, 1 februari 2017.

⁶¹ Het ‘dark number’ is een in de criminologie veel gebruikte term voor het aantal misdrijven dat niet door de politie is geregistreerd, denk bijvoorbeeld aan veel misdrijven waar geen aangifte van wordt gedaan omdat men denkt dat het toch geen nut heeft of simpelweg omdat er geen slachtoffer is.

⁶² CBS, ‘Geregistreerde criminaliteit; soort misdrijf, regio’ 1 maart 2018.

⁶³ J. Meeus en B. Blokker, ‘Cocaïnehandel Amsterdam levert wekelijks miljoenen op’, *NRC* 13 april 2018, nrc.nl.

N. C. S. V.

Dr. Nico

Muller

